

Redakatoriaus žodis

Vilniaus universitetas
eugenijus.dunajevas@sf.vu.lt

Tyrimai rodo, kad Europa susiduria su precedento neturinčiu gyventojų senėjimu (Rechel, B. ir kt., 2013), o tai kelia iššūkių sveikatos apsaugos sistemai (didėja sveikatos paslaugų paklausa, ypač tų, kurios susijusios su lėtinėmis ligomis), globos sistemai (didesnė globos paslaugų paklausa), darbo rinkai ir kt. Kaip rodo Europos Komisijos prognozė, 65 metų ir vyresnių asmenų dalis Europos Sąjungos šalyse 2021 metais sudarė 21 procentą ir tolydžio didės iki 30 procentų 2050 metais, o vėliau išliks panašaus lygio (Eurostat, 2020).

Visgi Europos šalių gerovės sistemos yra adaptyvios ir turi daug prisitaikymo galimybių. Europos Sąjungos strategija siekiant įveikti senėjančios visuomenės iššūkius – aktyvus senėjimas, kai vyresnio amžiaus asmenų, kaip priklausomų nuo gerovės sistemų, samprata ir politika keičiama į aktyvių įvairiomis prasmėmis vyresnio amžiaus asmenų sampratą ir atitinkamų politinių priemonių joms įgyvendinti kūrimą (Walker, A. ir Maltby, T., 2012).

Šis STEPP specialusis numeris ir skiriamas problemoms ir sprendimams, susijusiems su aktyviu senėjimu, pristatyti, analizei ir refleksijai.

Vienas iš esminių aktyvaus senėjimo būdų yra vyresnio amžiaus asmens dalyvavimo darbo rinkoje galimybių didinimas (Hartlapp, M. ir Schmid, G., 2008). Tai, kokie veiksniai lemia vyresnio amžiaus asmenų dalyvavimą darbo rinkoje Lietuvoje, nagrinėja Jekaterina Navickė ir Žeimantė Straševičiūtė straipsnyje „Vyresnio amžiaus asmenų išlikimas darbo rinkoje: Lietuvos situacija ES kontekste“. Autorės, naudodamosi SHARE apklausos 7–8 bangų duomenimis, parodo, kad tarp vyresnio amžiaus žmonių dominuoja noras kuo greičiau pasitraukti iš darbo rinkos, o likti joje lemia išimtinai finansinės paskatos. Kitos paskatos, susijusios su psichologiniais asmens gerovės aspektais ir prestižu ar socialiniu statusu, nėra reikšmingos.

Kalbant labai konkrečiai – darbo vietos kokybė yra labai svarbus veiksnys, lemiantis vyresnio asmens sprendimą likti dirbti ar eiti į pensiją. Antanas Kairys, Raimonda Sadauskaitė, Olga Zamalijeva, Halldór S. Guðmundsson, Ieva Reine, Luule Sakkeus ir Signe Tomsone straipsnyje „50 metų amžiaus ir vyresnių darbuotojų darbo kokybės ir ketinimo išeiti į pensiją ryšys: sisteminė literatūros apžvalga“ kaip tik ir atlieka sistemi-

nę tyrimų, kuriuose analizuojamas sprendimo eiti į pensiją ar likti dirbti ir darbo vietos kokybės ryšys, apžvalga, joje skiria dėmesio galimiems kontroliniams šio ryšio veiksniams, mediatoriams ir moderatoriams.

Siekiant daryti poveikį veiksniams, kurie lemia vyresnio amžiaus asmenų dalyvavimą darbo rinkoje, kuriamos įvairios politikos priemonės. Julija Moskvina straipsnyje „Kompleksinės kliūtys vyresnio amžiaus asmenų užimtumui: įveikimo priemonės ir jų tobulinimo galimybės“ analizuoja šiuo metu nedirbantiems vyresnio amžiaus asmenims taikomas užimtumo priemones Lietuvoje. Analizės pagrindu yra teikiami priemonių tobulinimo pasiūlymai, ypatingą dėmesį skiriant institucinio bendradarbiavimo plėtrai teikiant kompleksines integracijos paslaugas.

Aktyvus senėjimas – ne tik dalyvavimas darbo rinkoje, bet ir dalyvavimas visuomenėje (Walsh, K., Scharf, T., Van Regenmortel, S. ir Wanka, A., 2021), o tai apima daug priemonių, kuriomis siekiama didinti vyresnio amžiaus asmenų socialinę *įtrauktį*. Vienas iš esminių socialinę atskirtį lemiančių veiksnių yra gyvenimas kitoje šalyje nei šalis, kur asmuo gimė ir užaugo. Aysegul Ilgaz straipsnyje „Perceptions of Older Immigrants About Health Care in the Host Countries: A Narrative Review“ tyrė vyresnio amžiaus imigrantų priėjimą prie sveikatos ir socialinių paslaugų lemiančius veiksnius. Autorė analizavo vyresnio amžiaus imigrantų, formalių ir neformalių slaugytojų bei sveikatos priežiūros darbuotojų patirtį ir požiūrį į sveikatos ir globos paslaugas bei intervencines priemones, skirtas geriau pritaikyti jas teikti vyresnio amžiaus imigrantams sveikatos ir priežiūros paslaugas.

Skaitmeninių technologijų vaidmuo šiuolaikiniame pasaulyje yra didžiulis ir nuolat didėja. Atitinkamai vyresnio amžiaus asmenų galimybės dalyvauti socialiniame gyvenime, darbo rinkoje labai reikšmingai priklauso nuo skaitmeninių kompetencijų (Malanowski, N., Ozcivelek, R. ir Cabrera, M., 2008). Naujų kompetencijų įgijimas pirmiausia priklauso nuo galimybių įgyti reikiamas kompetencijas. Viktorija Ivleva, Antanas Kairys ir Vytautas Jurkuvėnas straipsnyje „Vyresnio amžiaus asmenų naudojimosi internetu, laisvalaikio veiklų ir atminties gebėjimų lyginamoji analizė Baltijos šalyse“ tiria kognityvinių vyresnio amžiaus asmenų gebėjimų ir naudojimosi internetu sąveiką. Tyrimas parodė, kad interneto naudojimas leidžia prognozuoti atminties gebėjimus, net ir kontroliuojant demografinius kintamuosius ir laisvalaikio veiklą. Be to, tyrimas parodė, kad naudojimas internetu gali būti naudingas prognozuojant vyresnio amžiaus žmonių atminties gebėjimus ir prisidėti prie pažintinių gebėjimų saugojimo.

Šalia asmens galimybes lemiančių veiksnių svarbūs yra asmens sprendimą mokytis ar nesimokyti naudotis skaitmeninėmis technologijomis skatinantys veiksniai. Margarita Gedvilaitė-Kordušienė ir Gražina Rapolienė straipsnyje „Skaitmeninis vyresnio amžiaus žmonių įsitraukimas Lietuvoje: barjerai ir pagalbos galimybės“ nustatė, kad tokios asmeninės savybės kaip smalsumas ir ryžtas labiausiai lėmė asmens mokymąsi naudotis skaitmeninėmis technologijomis. O esminės kliūtys mokytis ir naudotis informacinėmis technologijomis yra anglų kalbos nemokėjimas ir techninio žargono nesupratimas bei ribota techninė pagalba, įrenginių veikimo principų supratimo sunkumai, mentorystės trūkumas.

Ilgėjant gyvenimo trukmei, tačiau kartu susiduriant su degeneracinių ligų poveikiu žmogaus organizmui didėja ilgalaikės socialinės globos paslaugų paklausa visuomenėje (Harper, S., 2014). Socialinės globos paslaugos gali būti teikiamos tiek formalių paslaugų teikėjų (pavyzdžiui, savivaldybės globos namų vyresnio amžiaus asmenims), tiek neformalių paslaugų teikėjų (pavyzdžiui, globojamo asmens vaikų). Mai Yamaguchi straipsnyje „The Challenging Role of Informal Carers Within the Long-Term Care System in Japan: Focusing on Issues of Japanese Working Carers“ analizuoja veiksnius, kurie lemia neformalių ilgalaikės socialinės globos paslaugų teikėjų galimybes teikti paslaugas.

Jūratė Charenkova straipsnyje „Niekada negalvoju, kad čia gyvensiu“: vyresnio amžiaus asmenų persikėlimo į globos įstaigą kontekstas“ tiria, kokie veiksniai lemia vyresnio amžiaus asmenų sprendimą keltis gyventi į globos įstaigą vyresniame amžiuje. Tyrimas parodė, kad sprendimą keltis gyventi į globos įstaigą ir persikėlimo subjektyvų patyrimą gali skatinti ne tik tokie veiksniai kaip sveikatos būklė ar asmenybės ypatumai, bet ir socialinių paslaugų prieinamumas bendruomenėje ar kultūrinės nuostatos dėl vyresnio amžiaus asmenų globos.

Literatūra

Charenkova, J. (2023). „Niekada negalvoju, kad čia gyvensiu“: vyresnio amžiaus asmenų persikėlimo į globos įstaigą kontekstas. *Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*, 27, 8–21. <https://doi.org/10.15388/STEPP.2023.27.1>

Eurostat (2020). Ageing Europe – Looking at the Lives of Older People in the EU – 2020 Edition. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-statistical-books/-/ks-02-20-655>

Gedvilaitė-Kordušienė, M., & Rapolienė, G. (2023). Skaitmeninis vyresnio amžiaus žmonių išitraukimas Lietuvoje: barjerai ir pagalbos galimybės. *Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*, 27, 38–57. <https://doi.org/10.15388/STEPP.2023.27.3>

Harper, S. (2014). Economic and social implications of aging societies. *Science*, 346(6209), 587–591.

Hartlapp, M., & Schmid, G. (2008). Labour market policy for ‘active ageing’ in Europe: Expanding the options for retirement transitions. *Journal of Social Policy*, 37(3), 409–431.

Yamaguchi, M. (2023). The Challenging Role of Informal Carers Within the Long-Term Care System in Japan: Focusing on Issues of Japanese Working Carers. *Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*, 27, 22–37. <https://doi.org/10.15388/STEPP.2023.27.2>

Ilgaz, A. (2023). Vyresnio amžiaus imigrantų požiūris į sveikatos priežiūrą priimančiojoje šalyse: apžvalga. *Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*, 27, 100–120. <https://doi.org/10.15388/STEPP.2023.27.6>

Ivleva, V., Kairys, A., & Jurkuvėnas, V. (2024). Vyresnio amžiaus asmenų naudojimas internetu, laisvalaikio veiklų ir atminties gebėjimų lyginamoji analizė Baltijos šalyse. *Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*, 27, 84–99. <https://doi.org/10.15388/STEPP.2023.27.5>

Kairys, A., Sadauskaitė, R., Zamalijeva, O., Guðmundsson, H. S., Reine, I., Sakkeus, L., & Tomson, S. (2024). 50 metų amžiaus ir vyresnių darbuotojų darbo kokybės ir ketinimų išeiti į pensiją ryšys: sisteminė literatūros apžvalga. *Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*, 27, 58–83. <https://doi.org/10.15388/STEPP.2023.27.4>

Malanowski, N., Ozcivelek, R., & Cabrera, M. (2008). Active ageing and independent living services: the role of information and communication technology. *European Community, 39*.

Moksvina, J. (2023). Kompleksinės kliūtys vyresnio amžiaus asmenų užimtumui: įveikimo priemonės ir jų tobulinimo galimybės. *Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika, 27*, 137–153. <https://doi.org/10.15388/STEPP.2023.27.8>

Navickė, J., & Straševičiūtė, Ž.. (2023). Vyresnio amžiaus asmenų išlikimas darbo rinkoje: Lietuvos situacija ES kontekste. *Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika, 27*, 121–136. <https://doi.org/10.15388/STEPP.2023.27.7>

Rechel, B., Grundy, E., Robine, J. M., Cylus, J., Mackenbach, J. P., Knai, C., & McKee, M. (2013). Ageing in the European union. *The Lancet, 381*(9874), 1312–1322.

Walker, A., & Maltby, T. (2012). Active ageing: A strategic policy solution to demographic ageing in the European Union. *International Journal of Social Welfare, 21*, S117–S130.

Walsh, K., Scharf, T., Van Regenmortel, S., & Wanka, A. (2021). The intersection of ageing and social exclusion. *Social Exclusion in Later Life: Interdisciplinary and Policy Perspectives*, 3–21.